

Recenzió dr. Nyeste Péter *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei*¹ című doktori (PhD) értekezéséről

BÁLINT Tamás²

Az első demokratikus államok megalakulása óta kérdésként vetődik fel, hogy az állam hogyan és milyen mélységben korlátozhatja az alapvető jogokat. A titkos információgyűjtés, más néven hírszerzés kulcsfontosságú szerepet játszik mind a hadtudományban, mind a bűnüldözésben.

A nemzetbiztonsági érdek mentén folytatott tevékenység sikeres végrehajtása érdekében az arra felhatalmazással rendelkező szervezetek nemzetbiztonsági célú jogkorlátozást vezetnek be, amely a titkos információgyűjtésben testesül meg. Az e körben alkalmazott összes eszköz és módszer tekintetében igaz, hogy azok alkalmazási szabályai megállapításakor jelentős alkotmányjogi garanciák meghatározása szükséges, mivel ezek bevezetése az érintett tudta nélkül történik, így általa kezdeményezett jogorvoslat nem valósulhat meg. Szintén az összes eszköz és módszer tekintetében igaz, hogy általánosságban az emberi méltóságból levezethető, a magánszféra védelmét érintő alapvető jogot korlátozza.

A magánszférához való jogból levezethető többi alapvető jog, úgymint a magán- és a családi élet, az otthon, a kapcsolattartás és a jó hírnév tiszteletben tartásához való jog, továbbá a személyes adatok védelméhez fűződő önrendelkezési jog sérülhet a titkos felderítés során.

A titkos felderítés tágabb fogalmába sorolható a nemzetbiztonsági, a terrorelhárítási és a rendészeti célú titkos felderítés, amelyeknek célja nem a büntetőeljárás előkészítése – a későbbiekben a megszerzett információk ekként is hasznosíthatók –, hanem a nemzetbiztonsági, terrorelhárítási és rendészeti eszközökkel végrehajtható hatósági intézkedések megalapozása.³

¹ NYESTE 2016.

² Doktori hallgató, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: balint.tamas@stud.uni-nke.hu

³ FINSZTER 2024: 970.

A titkos felderítés szűkebb fogalmába tartozik a bűnüldözési célú információszerzés, amelynek rendszertani helye a büntetőeljárás.⁴

Maga *A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés története, rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei* című dokumentum egy doktori (PhD) értekezés, amely a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés történetét, rendszerspecifikus sajátosságait és szektorális elveit tárgyalja. Az értekezés szerzője dr. Nyeste Péter rendőr alezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszék docense, aki 2016-ban az egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában készítette tudományos munkáját.

A dolgozat részletesen bemutatja a titkos információgyűjtés fejlődését a 19. századtól napjainkig, különös tekintettel a magyarországi rendészeti és állambiztonsági hírszerzésre.

Az értekezés három fő részből áll: az első rész a történeti áttekintést tartalmazza, a második rész a szocialista időszakot és a rendszerváltást követő időszakot vizsgálja, míg a harmadik rész a jelenlegi rendszert és annak nemzetközi összehasonlítását tárgyalja.

A szerző kutatásának célja a bűnüldözési és állambiztonsági célú titkos információgyűjtés rendszerspecifikus sajátosságainak és szektorális felosztásának tudományos vizsgálata és nemzetközi összehasonlító elemzése. Az értekezés részletesen elemzi a bűnüldözési célú felderítés és a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés közötti különbségeket és hasonlóságokat, valamint javaslatokat tesz a hazai bűnüldözési célú felderítés reformjára.

Az értekezés első része a hazai bűnüldözési és állambiztonsági célú titkos információgyűjtés fejlődésének szakmatörténeti áttekintését tartalmazza a 19. századtól a II. világháború végéig. A fejezet bemutatja az első büntetőeljárás törvény alapján nyomozáshoz és annak előkészítő részeként végezhető puhatoláshoz, azaz „előnyomozáshoz” tartozó feladatokat és az ezzel kapcsolatos korabeli gyakorlati nyomozástani taktikai szabályokat.

A szerző által végzett kutatás alapján meghatározható, hogy a korabeli büntetőeljárás törvény, a bűnvádi perrendtartás nem szabályozta részletesen a nyomozás puhatoló részét, mivel úgy gondolták a jogalkotók, hogy a bizalmasan végrehajtott előnyomozásról, puhatolásról az érintettek és kívülállók nem szereznek tudomást, ezért számukra nem okoz jogsérelmet a tevékenység, ezért a bizalmas módon, fedetten végrehajtott nyomozati technikák kivitelezését a nyomozók, detektívek, illetve parancsnokaik józan belátására bízta a jogalkotó.

Az értekezés második része a hazai bűnüldözési és állambiztonsági célú titkos információgyűjtés átalakulásának rövid szakmatörténeti áttekintését tartalmazza a II. világháború végétől a rendszerváltásig, amely során a szerző feltárja és elemzi az államvédelmi, állambiztonsági és a bűnüldözési célú felderítő (operatív) tevékenységet, megvizsgálja a nyomozás szerepét, jelentőségét a szocialista büntetőeljárásban és a büntetőeljárásen kívüli „bizonyítás” (operatív bizonyítás) eszközrendszerét a bizalmas nyomozás és az operatív feldolgozás során.

A szerző kutatásai útján bizonyítottá vált, miszerint a II. világháborút követően a titkos információgyűjtő tevékenységet az áttekintett jogszabályok, tankönyvek, szabályzatok feladatai alapján a szovjet mintára felállított, az ideológiai, politikai rendszert kiszolgáló államvédelmi egységek állambiztonsági (nemzetbiztonsági) célú titkos információgyűjtő

⁴ FINSZTER 2024: 970.

(operatív) tevékenységének dominanciája jellemezte. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtés viszont másodlagossá vált az állambiztonsággal szemben, és a bűnüldözési jellegű operatív tevékenység is elsősorban a társadalmi tulajdon elleni bűnözésre koncentrált.

A titkos információgyűjtés feladatai által támasztott információs igények kielégítése érdekében működtetett úgynevezett hálózat képezte a bűnüldözési célú hírszerző tevékenység alapelemét. Az operatív tevékenységeket szabályozó határozatok és utasítások minősítettek voltak, és törvényi szintű szabályozásuk nem volt.

Az értekezés harmadik része a bűnüldözési és nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés jellemzőit tárgyalja az 1990-es évektől napjainkig, amelynek során a szerző összehasonlítja a bűnüldözési célú felderítés és a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés fontosabb, rendszerspecifikus sajátosságait. Feltárja a bűnüldözési célú felderítés szektorális feladatait, és meghatározza a stratégiai célú hírszerzési feladatokból a bűnüldözési célú stratégiai hírszerzést mint a bűnüldözési felderítés új, szektorális jellegű elemét.

A fejezetben a rendszerváltástól eltelt időszak „titkos” információgyűjtő és adat-szerző tevékenységére vonatkozó hazai szabályozás legfontosabb elemeit tárgyalja a szerző.

A rendszerváltást követő, néhány fontosabb titkos információgyűjtésre vonatkozó elméleti nézet bemutatását követően a szerző kritikai megjegyzéseket fogalmaz meg ezekkel szemben. Bemutatja a hazai bűnüldözési és nemzetbiztonsági célú „titkos információgyűjtés” fontosabb, szektorspecifikus jellemzőit, mint például a bűnüldözési/nemzetbiztonsági hírszerzés, elhárítás, speciális, fedett nyomozási tevékenységek.

A kutatás során a szerző elemzi az államvédelmi, állambiztonsági és bűnüldözési célú felderítő tevékenységeket, valamint a nyomozás szerepét és jelentőségét a szocialista büntetőeljáráásban.

Az értekezés negyedik részében a szerző összehasonlító elemzést hajt végre az Európai Unió tagállamaiban végzett speciális, fedett nyomozási tevékenységek bemutatásával, ami alapján részletesen elemzi az európai tagállamokban kialakult speciális, fedett végrehajtású nyomozási és bűnüldözési hírszerzési lehetőségek rendszerét, amelyeket az Európai Bizottság több szakmai dokumentumban feldolgozott. Az elemzés szerint a tagállamokban elég heterogén az „előnyomozási tevékenység” szabályozása és elnevezése, de nagyjából hasonló speciális, fedett eszköztárat használnak. A szerző által végzett kutatás során megvizsgált összes tagállami szabályozásban csak abban az esetben kerülhet sor speciális, fedett nyomozási tevékenységekre, ha az konkrétan, törvényben meghatározott bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása érdekében szükséges, és arányos az elérendő céllal.

Az értekezés ötödik részében a szerző külföldi bűnüldözési hírszerző és rendészeti modelleket elemez. Kutatásai nyomán kifejtett álláspontja szerint a bűnüldözési célú hírszerzés stratégiai hírszerzésre és egy elsődleges információ-ellenőrző taktikai jellegű hírszerzésre bontható, ami alapján különféle rendészeti–hírszerző modelleket vizsgál, beleértve a közösségi rendszerten alapuló hírszerzési modellt, a problémaorientált rendszetet, a hírszerzés alapú rendszetet és a prediktív rendszetet.

A fejezetben részletesen elemzi a svéd, a finn és az angol nemzeti hírszerzési modelleket, valamint az amerikai hírszerzési egységekre és magára a hírszerzési eljárásra vonatkozó ajánlásokat.

Az értekezés szerzője több hasonlóságot is kiemel a nemzetközi modellek között a bűnüldözési és hírszerzési tevékenységek terén. Az egyik fő hasonlóság,

hogy a tagállamokban nagyjából hasonló speciális, fedett eszköztárat használnak, és az alkalmazásukhoz kapcsolódó speciális ismeretek és taktikák belső használatú információk.

Az értekezés szerzője több különbséget is kiemel a nemzetközi modellek között a bűnüldözési és hírszerzési tevékenységek terén. Az egyik fő különbség az „előnyomozási tevékenység” szabályozása és elnevezése, amely tagállamonként eltérő lehet.

Az értekezés hatodik részében a szerző javaslatot tesz a nemzetközi minták és a hazai szabályozás alapján egy hazai bűnüldözési célú hírszerzési modell kialakítására és a bűnüldözési célú felderítés új szabályozási elemére, az előzetes nyomozásra.

A javaslatok megvalósulása esetén a büntetőeljárás és a vonatkozó ágazati törvények módosításával és annak gyakorlati hatályosulásával az eljárási szerepkörök egyértelművé válnak. Ennek hatására a bűnüldöző hatóságok a törvényekben meghatározott szakmai feladataikat maximális hatásfokkal tudják végrehajtani, az ügyész és a nyomozási bíró felügyelete, illetve rendelkezései szerint. A javasolt bűnüldözési hírszerzési modell szervezeti kialakítása – *hatástanulmányok elvégzését követően* – alkalmas lehet a doktori értekezés elkészítésének idejében kodifikáció alatt álló büntetőeljárás törvény⁵ és rendészeti törvényi feladatrendszerekből megfogalmazható és számonkérhető, mérhető, hatékony, törvényes, az alapvető emberi jogokat szükséges és arányos mértékben korlátozó bűnüldözési feladatellátást biztosítani.

Az értekezés szerzője több javaslatot is megfogalmaz a bűnüldözési célú felderítés reformjára vonatkozóan, amely vonatkozásban az egyik legfontosabb javaslat az előzetes nyomozás bevezetése, amely lehetővé tenné a bűnüldöző szervek számára, hogy a büntetőeljárás megindítása előtt titkos információgyűjtési tevékenységeket végezzenek.

A szerző javasolja továbbá a bűnüldözési célú hírszerzési modell kialakítását, amely a rendészeti feladatokat ellátó szervek és az ügyészség jogszabályokban meghatározott feladatait támogatná.

Az értekezés szerzője több kihívást is kiemel, amelyekkel szembesülhetnek a reformok bevezetése során. Az egyik fő kihívás a jogszabályi keretek módosítása és az új eljárási elemek bevezetése, amelyek időigényesek és komplex folyamatot igényelnek. A jogszabályok módosítása során figyelembe kell venni a nemzetközi tapasztalatokat és a hazai jogrendszer sajátosságait, hogy a reformok hatékonyan és törvényesen valósuljanak meg.

Az új eljárási elemek bevezetése során biztosítani kell, hogy az ügyészség megfelelő információkkal rendelkezzen a titkos információgyűjtési tevékenységekről és azok eredményeiről, valamint a reformok bevezetése során figyelembe kell venni az emberi jogok védelmét és a törvényes eljárások betartását, amely vonatkozásban az új eljárási elemeknek és a titkos információgyűjtési tevékenységeknek arányosnak kell lenniük az elérendő céllal, és nem sérthetik az alapvető emberi jogokat.

Jelen recenzió szerzőjének álláspontja szerint a dr. Nyeste Péter által alkotott, jól strukturált, logikusan felépített és alapos kutatási módszertannal elkészített doktori értekezés valóban különösen értékes a rendészeti és állambiztonsági szakemberek számára. A dolgozat egyrészt részletesen bemutatja a titkos információgyűjtés történeti fejlődését, jogi szabályozását és gyakorlati alkalmazását, másrészt mai ismereteink alapján

⁵ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

tudjuk, hogy a szerző által megfogalmazott javaslatok jelentős részben megjelentek a jelenleg hatályos, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezései között.

Álláspontom szerint a szerző – aki jelenleg saját doktori tanulmányaim során végzett kutatásom⁶ *társtémavezetője* – doktori értekezése kiváló történeti alapot képez saját kutatásom teljesítéséhez. Értekezésem fogja tartalmazni azon időbeli és módszertani elhatárolást, amely szerint választ kívánok adni azokra a kérdésekre, hogy meddig tart a titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök alkalmazásának „határa”, meddig és milyen eljárásjogi garanciák mellett lehet az Alaptörvényben rögzített emberi jogok, szükségesség és arányosság követelményrendszerének figyelembevétele mellett e felderítő tevékenységeket folytatni.

További álláspontom szerint a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény rendelkezései garantálják a titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök alkalmazásának ügyészi, illetőleg nyomozási bírói felügyeletét. Azonban még nem megoldott a jelenleg hatályos büntetőeljárás törvény kilencedik fejezetében tárgyalt előkészítő eljárás keretében végzett titkos információgyűjtés és leplezett eszközök alkalmazása során végzett nyomozási cselekmények alkalmával a kontradiktórium érvényesülése céljából egyfajta védői képviselőt biztosítása, amelynek alkalmazására saját értekezésemben fogok részletes indoklással ellátott javaslatot tenni.

Felhasznált irodalom

- BABOS Sándor (2020): Az alapvető jogok korlátozása a nemzetbiztonsági tevékenység során II. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 8(4), 45–58. Online: <https://doi.org/10.32561/nsz.2020.3.5>
- DOBÁK Imre (2019): A titkos információgyűjtés eszközeinek vázlatos struktúrája az állambiztonsági szférában. In DRUSZA Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése*. Budapest: Dialóg Campus, 125–137.
- DOBÁK Imre (2022): *Nemzetbiztonság a 21. század elején*. Budapest: Ludovika.
- FINSZTER, Géza (2024): A titkos eszközök alkalmazásának jogi alapjai. *Belügyi Szemle*, 72(6), 961–974. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2024.v72.i6.pp961-974>
- NYESTE Péter (2016): *A bűnüldözési és a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés rendszerspecifikus sajátosságai, szektorális elvei*. Doktori disszertáció, Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.

Jogi forrás

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

⁶ Doktori értekezésem tervezett címe: A titkos információgyűjtés alkalmával szerzett adatok büntetőeljárásban történő felhasználásának jogszabályi keretei, a jogszabályi előírásnak történő megfeleltetésük.